

Δικαιώματα των ανηλίκων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών

Περιεχόμενο που
παρέχεται από
Τσεχία

Τσεχία

1. Η δικαιοπρακτική ικανότητα των παιδιών

Στο ιδιωτικό δίκαιο, ο νόμος αριθ. 89/2012 (αστικός κώδικας) ορίζει ότι η ικανότητα ενός παιδιού να καταρτίσει συγκεκριμένη δικαιοπραξία συνδέεται με το διανοητικό επίπεδο και την ωριμότητα της βούλησης παιδιών της ηλικίας του. Πρόκειται για μαχητό τεκμήριο, το οποίο σημαίνει ότι σε κάθε περίπτωση μπορεί να ανατραπεί. Η πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα αποκτάται με τη συμπλήρωση του 18ου έτους· υπό ορισμένες προϋποθέσεις, το δικαστήριο μπορεί να χορηγήσει δικαιοπρακτική ικανότητα σε παιδί ηλικίας 16 ετών. Εάν ένα παιδί δεν έχει δικαιοπρακτική ικανότητα, πρέπει να εκπροσωπείται από τον νόμιμο εκπρόσωπό του ή τον κηδεμόνα του. Τα εν λόγω πρόσωπα μπορούν να δώσουν τη συγκατάθεσή τους για την κατάρτιση ορισμένων δικαιοπραξιών από το παιδί. Στην περίπτωση αυτή, το παιδί επιτρέπεται να ενεργεί αυτόνομα εντός των ορίων της συγκατάθεσης, εκτός εάν αυτό απαγορεύεται ρητά από τον νόμο.

Σύμφωνα με τον τσεχικό ποινικό κώδικα (νόμος αριθ. 40/2009), δεν χωρεί καταλογισμός ποινικής ευθύνης σε παιδιά κάτω των 15 ετών. Τα παιδιά άνω των 15 ετών, τα οποία όμως, κατά τον χρόνο τέλεσης της αξιόποινης πράξης δεν είχαν ακόμη συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους, ευθύνονται ποινικά μόνον εάν το διανοητικό επίπεδο και η ηθική ωριμότητά τους κατά τον χρόνο τέλεσης της αξιόποινης πράξης τους επέτρεπαν να αντιληφθούν τον παράνομο χαρακτήρα των πράξεών τους και να ελέγξουν τις πράξεις αυτές.

2. Καθεστώς των παιδιών στις αστικές διαδικασίες

α) Ο ρόλος και η δικανική ικανότητα των παιδιών στις αστικές διαδικασίες

Τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν στις δικαστικές διαδικασίες με διάφορους τρόπους. Στις αστικές διαδικασίες, τα παιδιά έχουν συνήθως τον ρόλο των διαδίκων, αλλά μπορούν επίσης να είναι μάρτυρες. Στη συνέχεια θα εξεταστεί ο ρόλος των παιδιών ως διαδίκων στις αστικές διαδικασίες. Η σχετική νομοθεσία είναι ο κώδικας πολιτικής δικονομίας (νόμος αριθ. 99/1963) και ο νόμος ειδικών δικαστικών διαδικασιών (νόμος αριθ. 292/2013).

Οι αστικές διαδικασίες χωρίζονται σε διαδικασίες αμφισβητούμενης και εκούσιας δικαιοδοσίας. Ενώ είναι δυνατή η συμμετοχή των παιδιών και στα δύο είδη διαδικασιών, στις περισσότερες περιπτώσεις συμμετέχουν σε διαδικασίες εκούσιας δικαιοδοσίας (για παράδειγμα, στις διαδικασίες που αφορούν την επιμέλεια). Τα κύρια ζητήματα που εξετάζονται στο πλαίσιο της διαδικασίας επιμέλειας αφορούν το όνομα και το επώνυμο του παιδιού, τη διατροφή, το δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας, τη γονική μέριμνα και ειδικά ζητήματα σχετικά με την επιμέλεια. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η διαδικασία μπορεί να κινηθεί κατόπιν αιτήματος και αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, με εξαίρεση τις υποθέσεις για ζητήματα που αφορούν την εκπροσώπηση του παιδιού (στην περίπτωση αυτή η διαδικασία μπορεί να κινηθεί μόνο κατόπιν αιτήματος του νόμιμου εκπροσώπου) ή τη χορήγηση δικαιοπρακτικής ικανότητας (διαδικασία που κινείται αποκλειστικά κατόπιν αιτήματος του παιδιού ή του νόμιμου εκπροσώπου του).

Όπως και στο ιδιωτικό δίκαιο, η δικανική ικανότητα των παιδιών στις αστικές διαδικασίες συνδέεται με το

διανοητικό επίπεδο και την ωριμότητα της βούλησης παιδιών της ηλικίας τους. Ωστόσο, εάν το απαιτούν οι περιστάσεις της υπόθεσης, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει να εκπροσωπηθεί το παιδί από τον νόμιμο εκπρόσωπό του ή τον κηδεμόνα του, ακόμη και αν διαφορετικά θα μπορούσε να ενεργήσει αυτόνομα στην υπόθεση.

β) Δικαστήρια και άλλες αρχές που προστατεύουν τα συμφέροντα των παιδιών

Το νομικό καθεστώς των ανηλίκων αποφασίζεται από τα δικαστήρια. Τα γενικά δικαστήρια εξετάζουν υποθέσεις τόσο αμφισβητούμενης όσο και εκούσιας δικαιοδοσίας. Ωστόσο, οι δικαστές που επιλαμβάνονται στα εν λόγω δικαστήρια των υποθέσεων εκούσιας δικαιοδοσίας συνήθως δεν εκδικάζουν υποθέσεις αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας. Οι πρωτοβάθμιες διαδικασίες διεξάγονται από τα πρωτοδικεία, ενώ τα περιφερειακά δικαστήρια είναι εφετεία. Η κατ' έφεση εξέταση δεν επιτρέπεται σε υποθέσεις που αφορούν την επιμέλεια.

Στις αστικές διαδικασίες που αφορούν τη δικαστική φροντίδα ανηλίκων, τον κεντρικό ρόλο διαδραματίζει η αρχή για την κοινωνική και νομική προστασία των ανηλίκων. Τα καθήκοντα αυτά ασκούνται κατά κύριο λόγο από γραφεία δήμων με διευρυμένη αρμοδιότητα. Η αρχή για την κοινωνική και νομική προστασία των παιδιών μπορεί να κινηθεί τη διαδικασία που αναφέρεται ανωτέρω και, στη συνέχεια, να ενεργεί ως επίτροπος ανηλίκου στις εν λόγω διαδικασίες. Ταυτόχρονα, η αρχή διασφαλίζει την κοινωνική και νομική προστασία του παιδιού και εκτός δικαστικής διαδικασίας, είτε στο πλαίσιο προληπτικών ή συμβουλευτικών δραστηριοτήτων είτε μέσω εκπαιδευτικών μέτρων. Οι αρμοδιότητες και η αποστολή της αρχής για την κοινωνική και νομική προστασία των παιδιών διέπονται από τον νόμο για την κοινωνική και νομική προστασία των παιδιών (νόμος αριθ. 359/1999).

Στις περιπτώσεις που αναφέρονται ανωτέρω, η εισαγγελική αρχή έχει επίσης τη δυνατότητα κίνησης της διαδικασίας (ή παρέμβασης σε αυτή). Σε υποθέσεις δικαστικής μέριμνας ανηλίκων, η εισαγγελική αρχή μπορεί να κινηθεί τη διαδικασία σε περιπτώσεις που αφορούν την επιβολή ειδικού μέτρου για την ανατροφή του παιδιού, την ιδρυματική φροντίδα, τον καθορισμό της ημερομηνίας γέννησης ή την αναστολή, τον περιορισμό ή την ανάκληση της γονικής μέριμνας ή την άσκησή της. Από τη στιγμή που κινεί τη διαδικασία, η εισαγγελική αρχή ενεργεί ως οποιοσδήποτε άλλος προσφεύγων. Εάν η εισαγγελική αρχή παρέμβει στη διαδικασία, μπορεί να προβεί σε όλες τις ενέργειες στις οποίες μπορούν να προβούν οι διάδικοι στη διαδικασία, με εξαίρεση τις πράξεις διάθεσης (όπως οι αιτήσεις παραίτησης).

γ) Επιδίωξη του μείζονος συμφέροντος του παιδιού

Μια γενική αρχή που διέπει τις αστικές διαδικασίες που αφορούν παιδιά είναι η έμφαση που δίνεται στη διασφάλιση των συμφερόντων του παιδιού σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Εάν το παιδί που συμμετέχει στη διαδικασία είναι σε θέση να διαμορφώσει δικές του απόψεις, το δικαστήριο πρέπει να εξακριβώσει τις απόψεις του παιδιού επί του θέματος. Κατά την εξέταση των απόψεων του παιδιού, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη την ηλικία και το διανοητικό επίπεδο του παιδιού.

Οι αστικές διαδικασίες αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας περιλαμβάνουν διάφορα εργαλεία για τη βελτίωση της θέσης του παιδιού. Ένα από αυτά είναι η υποχρέωση επίδοσης ή κοινοποίησης πράξεων σε παιδιά ηλικίας άνω των 15 ετών. Δεν επιτρέπεται η έκδοση των λεγόμενων «επίσημων αποφάσεων» εις βάρος παιδιών, και για τον λόγο αυτόν δεν μπορούν να εκδοθούν αποφάσεις για αναγνώριση, ερήμην αποφάσεις ή διαταγές πληρωμής εις βάρος παιδιών.

Σε διαδικασίες εκούσιας δικαιοδοσίας και σε διαδικασίες που αφορούν την επιμέλεια, δίνεται έμφαση στη ταχύτητα της διαδικασίας. Σε υποθέσεις που αφορούν τη ρύθμιση των σχέσεων με παιδιά, είναι δυνατή η έκδοση προσωρινού μέτρου επί του οποίου το δικαστήριο αποφασίζει εντός 7 ημερών· σε περιπτώσεις σοβαρής απειλής ή παραβίασης των ζωτικών συμφερόντων του παιδιού, το δικαστήριο αποφασίζει κατά κανόνα για τη λήψη προσωρινών μέτρων εντός 24 ωρών. Στη συνέχεια, οι αποφάσεις της τακτικής διαδικασίας θα πρέπει να εκδίδονται εντός 6 μηνών από την έναρξη της διαδικασίας. Για την προστασία των συμφερόντων του παιδιού, η αρχή για την κοινωνική και νομική προστασία των παιδιών συμμετέχει συχνά στις διαδικασίες ως επίτροπος ανηλίκου.

3. Καθεστώς ανηλίκων σε ποινικές διαδικασίες

α) Παιδιά κάτω των 15 ετών ως δράστες ποινικών αδικημάτων

Στην Τσεχική Δημοκρατία, τα παιδιά κάτω των 15 ετών δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνα για ποινικά αδικήματα. Εάν ένα παιδί κάτω των 15 ετών διαπράξει αδίκημα που διαφορετικά θα θεωρούνταν ποινικό αδίκημα, κινείται έκτακτη αστική διαδικασία σύμφωνα με τον νόμο ειδικών δικαστικών διαδικασιών (νόμος αριθ. 292/2013) και όχι ποινική διαδικασία βάσει του κώδικα ποινικής δικονομίας (νόμος αριθ. 141/1961). Οι ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά κάτω των 15 ετών ορίζονται στον νόμο για τη δικαιοσύνη ανηλίκων (νόμος αριθ. 2018/2003).

Οι υποθέσεις που αφορούν παιδιά ηλικίας κάτω των 15 ετών εκδικάζονται από δικαστήρια ανηλίκων (ειδικοί δικαστές σε τακτικά δικαστήρια). Οι εν λόγω ειδικοί δικαστές εκπαιδεύονται προκειμένου να αποκτήσουν λεπτομερή γνώση των κανόνων που διέπουν τις διαδικασίες αυτές και της προσέγγισης που πρέπει να ακολουθείται για τους δράστες ηλικίας κάτω των 15 ετών. Οι εισαγγελείς και οι υπάλληλοι των αρχών επιβολής του νόμου πρέπει επίσης να έχουν λάβει ειδική κατάρτιση σχετικά με την αντιμετώπιση των νέων.

Η διαδικασία κινείται κατόπιν αίτησης της εισαγγελικής αρχής ή αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο. Στη διαδικασία συμμετέχουν, πέραν του παιδιού, η αρχή για την κοινωνική και νομική προστασία των παιδιών, οι νόμιμοι εκπρόσωποι ή κηδεμόνες του παιδιού, τα πρόσωπα στα οποία έχει ανατεθεί η φροντίδα ή η επιμέλεια του παιδιού, καθώς και άλλα πρόσωπα των οποίων τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις πρόκειται να αποφασιστούν στο πλαίσιο της διαδικασίας. Όταν η αίτηση για κίνηση της διαδικασίας έχει υποβληθεί από την εισαγγελική αρχή (δηλαδή όταν η διαδικασία δεν κινήθηκε αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο), στη διαδικασία συμμετέχει και η εισαγγελική αρχή. Στη διαδικασία, το παιδί πρέπει να έχει επίτροπο, ο οποίος είναι δικηγόρος.

Όταν ένα παιδί ηλικίας κάτω των 15 ετών διαπράξει αδίκημα το οποίο κανονικά θεωρείται ποινικό αδίκημα, το δικαστήριο ανηλίκων λαμβάνει τα αναγκαία διορθωτικά μέτρα. Το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει στο παιδί μια υποχρέωση με εκπαιδευτικό σκοπό (για παράδειγμα, να αποκαταστήσει —κατά τρόπο ανάλογο προς τα μέσα του παιδιού— τη ζημία που προκλήθηκε, να πραγματοποιήσει —κατά τον ελεύθερο χρόνο του και δωρεάν— μια κοινωνικά χρήσιμη δραστηριότητα), έναν περιορισμό εκπαιδευτικής φύσης (για παράδειγμα, να μην συναντά ορισμένα πρόσωπα, να μην επισκέπτεται ορισμένους χώρους, να μην συμμετέχει σε τυχερά παιχνίδια, να μην χρησιμοποιεί εθιστικές ουσίες κ.λπ.), να απευθύνει επίπληξη με προειδοποίηση. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να τοποθετήσει το παιδί σε θεραπευτικό, ψυχολογικό ή άλλο κατάλληλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκπαιδευτικού κέντρου κηδεμονίας, να το θέσει υπό την επίβλεψη αρμόδιου για την κοινωνική επανένταξη λειτουργού, σε δομές φροντίδας ή ιατρικής περίθαλψης, να διατάξει τη θέση του υπό την επίβλεψη αρμόδιου για την κοινωνική επανένταξη λειτουργού, την προστατευτική ιδρυματική φροντίδα ή ιατρική περίθαλψη. Το δικαστήριο μπορεί να επιλέξει να μην επιβάλει μέτρα εάν η εμπειρία της δικαστικής υπόθεσης ήταν αφ' εαυτής αρκετή ώστε το παιδί να αντλήσει ένα δίδαγμα και να αποθαρρυνθεί από οποιαδήποτε παράνομη δραστηριότητα στο μέλλον.

Εκτός εάν αποφασιστεί διαφορετικά από το δικαστήριο ανηλίκων, οι υποθέσεις που αφορούν παιδιά ηλικίας κάτω των 15 ετών εκδικάζονται κεκλεισμένων των θυρών. Κατά τη διαδικασία, δίνεται έμφαση στην προστασία της ιδιωτικής ζωής του παιδιού. Η έκβαση της διαδικασίας μπορεί να δημοσιευθεί στα δημόσια μέσα ενημέρωσης μόλις η απόφαση καταστεί τελεσίδικη (χωρίς να κατονομάζεται το παιδί ή οι άλλοι συνεργοί).

β) Παιδιά άνω των 15 ετών ως δράστες ποινικών αδικημάτων

Οι διαδικασίες σε υποθέσεις που αφορούν εφήβους διέπονται επίσης από τον νόμο για τη δικαιοσύνη ανηλίκων. Ως έφηβος νοείται το πρόσωπο που έχει συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας του κατά τον χρόνο τέλεσης ποινικού αδικήματος (που αναφέρεται ως «παράβαση» [přonínění] στην περίπτωση των εφήβων), αλλά δεν έχει ακόμη συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του. Οι έφηβοι υπέχουν ποινική ευθύνη, αλλά μόνον υπό την προϋπόθεση ότι το διανοητικό επίπεδο και η ηθική ωριμότητά τους κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης τους επέτρεπαν να αναγνωρίσουν τον παράνομο χαρακτήρα των πράξεών τους και να τις ελέγξουν.

Οι έφηβοι πρέπει να εκπροσωπούνται από δικηγόρο από τη στιγμή που λαμβάνονται εναντίον τους μέτρα βάσει του νόμου για τη δικαιοσύνη ανηλίκων ή ενέργειες βάσει του κώδικα ποινικής δικονομίας (συμπεριλαμβανομένων επειγουσών ή μη επαναλαμβανόμενων ενεργειών), εκτός εάν είναι αδύνατον να αναβληθεί η εφαρμογή των εν λόγω μέτρων και να ενημερωθεί σχετικά ο δικηγόρος.

Οι υποθέσεις που αφορούν εφήβους εκδικάζονται από δικαστήρια ανηλίκων (ειδικοί δικαστές σε τακτικά δικαστήρια). Σύμφωνα με τον νόμο για τη δικαιοσύνη ανηλίκων, το δικαστήριο ανηλίκων μπορεί να επιβάλει μέτρα σε ανηλίκους, όπως τα εξής:

- μέτρα εκπαιδευτικής φύσης (επίβλεψη αρμόδιου για την κοινωνική επανένταξη λειτουργού, πρόγραμμα αναστολής εκτέλεσης της ποινής ή απόλυσης υπό όρους, υποχρεώσεις με εκπαιδευτικό σκοπό, περιορισμοί εκπαιδευτικής φύσης και επίπληξη με προειδοποίηση)
- προστατευτικά μέτρα (προστατευτική ιατρική περίθαλψη, προληπτική κράτηση ασφαλείας, κατάσχεση αντικειμένων, κατάσχεση μέρους περιουσιακών στοιχείων και προστατευτική ιδρυματική φροντίδα),
- ποινικά μέτρα [κοινωνικής υπηρεσίας, οικονομικά μέτρα, οικονομικά μέτρα που ανεστάλησαν, δήμευση, απαγόρευση ορισμένων δραστηριοτήτων, απαγόρευση κατοχής και εκτροφής ζώων, απέλαση, κατ' οίκον κράτηση, απαγόρευση εισόδου σε αθλητικές, πολιτιστικές και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις, στερητική της ελευθερίας ποινή με αναστολή υπό όρους για περίοδο αναστολής (ποινή υπό όρους), στερητική της ελευθερίας ποινή με αναστολή υπό όρους για περίοδο αναστολής υπό επίβλεψη, στερητική της ελευθερίας ποινή χωρίς όρους]

Τα μέτρα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την προσωπικότητα του έφηβου δράστη, την ηλικία του, το διανοητικό επίπεδο και την ηθική ωριμότητά του, την κατάσταση της υγείας του, καθώς και την προσωπική, οικογενειακή και κοινωνική του κατάσταση, και πρέπει να είναι ανάλογα με τον χαρακτήρα και τη σοβαρότητα της διαπραχθείσας πράξης.

Στην περίπτωση των εφήβων, οι διαδικασίες πρέπει να διεξάγονται κατά τρόπο που δεν επηρεάζει αρνητικά την ψυχική τους υγεία και δεν θέτει σε κίνδυνο τη συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη, λαμβανομένης υπόψη της ηλικίας τους. Οι αρμόδιες αρχές σύμφωνα με τον νόμο για τη δικαιοσύνη ανηλίκων συνεργάζονται με την αρμόδια αρχή για την κοινωνική και νομική προστασία των παιδιών και με την Υπηρεσία Επιτήρησης και Διαμεσολάβησης. Οι αρμόδιες αρχές υποχρεούνται σύμφωνα με τον νόμο για τη δικαιοσύνη ανηλίκων να ενημερώνουν πάντα τους ανηλίκους σχετικά με τα δικαιώματά τους με κατάλληλο για την ηλικία τους τρόπο, και να τους παρέχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν τα δικαιώματά τους.

Ο νόμιμος εκπρόσωπος ή ο επίτροπος του εφήβου έχει το δικαίωμα να εκπροσωπεί τον ανήλικο, ιδίως να επιλέγει συνήγορο, να υποβάλλει προτάσεις για λογαριασμό του ανηλίκου, αιτήσεις και διορθωτικά μέτρα· ο νόμιμος εκπρόσωπος έχει επίσης το δικαίωμα να συμμετέχει στις ενέργειες αυτές στις οποίες, σύμφωνα με τον νόμο, μπορεί να συμμετέχει ο ανήλικος. Ο νόμιμος εκπρόσωπος ή ο επίτροπος μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματα αυτά και ενάντια στη βούληση του εφήβου, εάν αυτό είναι προς όφελος του εφήβου. Ο νόμιμος εκπρόσωπος ή ο επίτροπος του εφήβου έχει επίσης το δικαίωμα να θέτει ερωτήσεις στα πρόσωπα που εξετάζονται, να ελέγχει τους φακέλους, με εξαίρεση το πρωτόκολλο ψηφοφορίας και τα προσωπικά δεδομένα των μυστικών μαρτύρων, να συντάσσει αποσπάσματα και να λαμβάνει σημειώσεις από τους φακέλους και να παράγει αντίγραφα τους ή τμημάτων τους με δικά του έξοδα.

Κατά τη διαδικασία, δίνεται έμφαση στην προστασία των προσωπικών δεδομένων του εφήβου· ειδικότερα, οι πληροφορίες που ενδέχεται να οδηγήσουν στη γνωστοποίηση της ταυτότητας του εφήβου δεν πρέπει να δημοσιοποιούνται χωρίς νόμιμη αιτία. Όλες οι αρμόδιες αρχές (αστυνομικές αρχές, εισαγγελείς, δικαστές, υπάλληλοι της Υπηρεσίας Επιτήρησης και Διαμεσολάβησης, καθώς και κοινωνικοί λειτουργοί), πρέπει να έχουν λάβει ειδική κατάρτιση σχετικά με την αντιμετώπιση των νέων. Καταρχήν, οι διαδικασίες διεξάγονται κεκλεισμένων των θυρών.

γ) Τα παιδιά ως ζημιωθέντες (θύματα εγκληματικών πράξεων)

Η νομοθεσία κάνει διάκριση μεταξύ ζημιωθέντων και θυμάτων εγκληματικών πράξεων. Ο κώδικας ποινικής δικονομίας ορίζει τους ζημιωθέντες ως τα πρόσωπα που έχουν υποστεί σωματική βλάβη, ζημία ή ηθική βλάβη ως αποτέλεσμα ποινικού αδικήματος, ή σε βάρος των οποίων ωφελήθηκε ο δράστης από τη διάπραξη του ποινικού αδικήματος. Οι ζημιωθέντες απολαμβάνουν μιας σειράς δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να προσκομίσουν πρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία, να συμβουλευτούν τους φακέλους, να παρίστανται στην κύρια δίκη και να διατυπώνουν παρατηρήσεις σχετικά με την υπόθεση πριν από την ολοκλήρωση της διαδικασίας. Ζημιωθέντες μπορούν να είναι τόσο φυσικά όσο και νομικά πρόσωπα.

Από το 2013 εφαρμόζεται στην Τσεχική Δημοκρατία ειδική νομοθεσία (νόμος αριθ. 45/2013 για τα θύματα αξιόποινων πράξεων) για τα δικαιώματα των θυμάτων αξιόποινων πράξεων, η οποία, εκτός από τα δικαιώματα του ζημιωθέντος, δίνει έμφαση στην ιδιαίτερα προσεκτική προσέγγιση των θυμάτων εγκληματικών δραστηριοτήτων και τους παρέχει σειρά δικαιωμάτων που συμβάλλουν στον μετριασμό των επιπτώσεων των εγκληματικών πράξεων στη ζωή των θυμάτων. Στην περίπτωση αυτή, ως θύματα νοούνται τα φυσικά πρόσωπα που έχουν υποστεί σωματική βλάβη (ή θα μπορούσαν να είχαν υποστεί σωματική βλάβη), ζημία ή ηθική βλάβη ως αποτέλεσμα ποινικού αδικήματος ή σε βάρος των οποίων ωφελήθηκε ο δράστης (ή θα μπορούσε να είχε

ωφεληθεί) από τη διάπραξη του ποινικού αδικήματος. Τα ειδικά δικαιώματα των θυμάτων περιλαμβάνουν ιδίως την ειδική στήριξη, το δικαίωμα στην ενημέρωση, την προστασία από επικείμενους κινδύνους, την προστασία της ιδιωτικής ζωής, την προστασία από δευτερογενή ζημία και την οικονομική βοήθεια. Τα θύματα έχουν επίσης το δικαίωμα να συνοδεύονται από εμπιστευτικό σύμβουλο κατά την εκτέλεση των μέτρων στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας. Ο εμπιστευτικός σύμβουλος είναι πρόσωπο τα οποία επιλέγουν τα ίδια τα θύματα προκειμένου να λάβουν ψυχολογική υποστήριξη.

Σύμφωνα με την ειδική αυτή νομοθεσία, τα άτομα ηλικίας κάτω των 18 ετών θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτα θύματα και, ως εκ τούτου, τους παρέχονται διάφορα δικαιώματα επιπλέον της ιδιότητας του ζημιωθέντος σε ποινικές διαδικασίες, καθώς και επιπλέον των λοιπών δικαιωμάτων των θυμάτων. Στα δικαιώματα των ιδιαίτερα ευάλωτων θυμάτων περιλαμβάνεται η δωρεάν συνδρομή. Καταρχήν, πρέπει να γίνονται δεκτά τα αιτήματά τους για αποφυγή επαφής με τον δράστη και για διεξαγωγή της προκαταρκτικής εξέτασης από πρόσωπο του ίδιου ή του αντίθετου φύλου. Η προκαταρκτική εξέταση ευάλωτων θυμάτων διεξάγεται από εκπαιδευμένα άτομα και σε χώρους σχεδιασμένους ή προσαρμοσμένους για τον σκοπό αυτό· όταν το θύμα είναι παιδί, υπεύθυνο για τη διενέργεια της προκαταρκτικής εξέτασης είναι πάντα πρόσωπο εκπαιδευμένο για τον σκοπό αυτό, εκτός εάν πρόκειται για επείγουσα ενέργεια και δεν υπάρχει διαθέσιμο εκπαιδευμένο πρόσωπο (για την εξέταση παιδιών βλ. κατωτέρω).

δ) Τα παιδιά ως μάρτυρες ποινικών αδικημάτων

Η νομοθεσία προβλέπει εξαιρέσεις όσον αφορά την εξέταση προσώπων ηλικίας κάτω των 18 ετών που ήταν μάρτυρες ποινικών αδικημάτων. Τα παιδιά που εξετάζονται ως μάρτυρες πρέπει να ενημερώνονται για το δικαίωμά τους να αρνηθούν να καταθέσουν και για την υποχρέωσή τους να πουν την αλήθεια και να μην αποκρύψουν τίποτα. Ταυτόχρονα, τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται για τις συνέπειες της ψευδούς κατάθεσης. Δεδομένου ότι δεν μπορούν να θεωρηθούν ποινικά υπεύθυνα, τα παιδιά ηλικίας κάτω των 15 ετών δεν ενημερώνονται για τις συνέπειες ψευδούς κατάθεσης. Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να παρέχονται με κατάλληλο για την ηλικία τους τρόπο, καθώς και σύμφωνα με το διανοητικό επίπεδο και την ηθική ωριμότητα του παιδιού· είναι σαφές ότι η εξέταση πρέπει να διεξάγεται λαμβανομένων υπόψη της ηλικίας και του διανοητικού επιπέδου του παιδιού.

Όταν τα παιδιά εξετάζονται σε σχέση με περιστάσεις η ανάμνηση των οποίων θα μπορούσε να επηρεάσει δυσμενώς την ψυχολογική και ηθική ανάπτυξή τους λόγω της ηλικίας τους, η εξέταση πρέπει να διεξάγεται με ιδιαίτερη προσοχή και το περιεχόμενό της να αντιμετωπίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται το ενδεχόμενο να χρειαστεί επανάληψη της εξέτασης σε μεταγενέστερη διαδικασία.

Στην ανάκριση καλούνται να παραστούν η αρχή για την κοινωνική και νομική προστασία των παιδιών και κάθε άλλο πρόσωπο με πείρα στην εκπαίδευση των νέων το οποίο μπορεί να συμβάλει στην ομαλή διεξαγωγή της εξέτασης. Οι γονείς μπορούν επίσης να κληθούν να παραστούν εάν η παρουσία τους μπορεί να συμβάλει στην ομαλή διεξαγωγή της εξέτασης.

Κατά κανόνα, τα παιδιά εξετάζονται σε αίθουσες που προορίζονται ειδικά για τον σκοπό αυτόν και είναι διαμορφωμένες με τρόπο που συντείνει στη δημιουργία φιλικής και οικείας ατμόσφαιρας, ώστε να διευκολύνεται η επαφή με το παιδί. Η εξέταση διεξάγεται από ειδικά εκπαιδευμένους αστυνομικούς. Η υποβολή ερωτήσεων σε παιδιά κάτω των 18 ετών μπορεί να γίνει μόνο μέσω αστυνομικής αρχής, πράγμα το οποίο τα προστατεύει από τυχόν ακατάλληλες ερωτήσεις εκ μέρους ατόμων χωρίς ειδική κατάρτιση.

Σε μεταγενέστερη διαδικασία, τα παιδιά μπορούν να κληθούν σε νέα εξέταση μόνον εφόσον είναι αναγκαίο. Σε δικαστικές διαδικασίες και, κατόπιν απόφασης του επιληφθέντος δικαστηρίου, είναι δυνατή η διεξαγωγή της απόδειξης με την ανάγνωση πρακτικών ή με την αναπαραγωγή βίντεο ή ηχογραφήσεων της εξέτασης μέσω της χρήσης εξοπλισμού βιντεοδιάσκεψης.

Όσον αφορά τα άτομα κάτω των 18 ετών, η νομοθεσία δίνει επίσης έμφαση στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής. Ο κώδικας ποινικής δικονομίας ορίζει ότι, σε σχέση με ποινικό αδίκημα, κανείς δεν μπορεί να δημοσιοποιήσει με οποιονδήποτε τρόπο οποιαδήποτε πληροφορία που καθιστά δυνατή την εξακρίβωση της ταυτότητας του ζημιωθέντος (του θύματος) ηλικίας κάτω των 18 ετών. Απαγορεύεται επίσης η δημοσιοποίηση εικόνων, βίντεο ή ήχων ή άλλων πληροφοριών σχετικά με τη διεξαγωγή της δίκης ή δημόσιας ακρόασης που θα καθιστούσαν δυνατό τον προσδιορισμό της ταυτότητας του ζημιωθέντος (του θύματος). Οι τελεσίδικες αποφάσεις δεν πρέπει να δημοσιοποιούνται στα δημόσια μέσα ενημέρωσης με το όνομα ή τα ονόματα, το επώνυμο και τη διεύθυνση κατοικίας του ζημιωθέντος. Λαμβάνοντας

υπόψη το πρόσωπο του ζημιωθέντος, καθώς και τη φύση και τον χαρακτήρα της διαπραχθείσας αξιόποινης πράξης, ο πρόεδρος του τμήματος μπορεί να αποφασίσει την επιβολή περαιτέρω περιορισμών όσον αφορά τη δημοσίευση τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης, προκειμένου να διασφαλιστεί η κατάλληλη προστασία των συμφερόντων του ζημιωθέντος. Οι παραβιάσεις των εν λόγω υποχρεώσεων διώκονται.

4. Υιοθεσία

Η υιοθεσία έχει την έννοια ότι ένα πρόσωπο αποδέχεται το παιδί κάποιου άλλου ως δικό του παιδί· αυτό διαφοροποιεί την υιοθεσία από άλλες νομικές έννοιες που θεμελιώνουν γονική σχέση. Η υιοθεσία μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο κατόπιν δικαστικής απόφασης.

Ο αστικός κώδικας (νόμος 89/2012) καθορίζει τις ακόλουθες προϋποθέσεις υιοθεσίας:

- Δεν είναι δυνατή η υιοθεσία μεταξύ συγγενών με σχέση εξ αγχιστείας και μεταξύ αδελφών (εκτός από την περίπτωση της παρένθετης μητρότητας).
- Πρέπει να υπάρχει κατάλληλη διαφορά ηλικίας (συνήθως τουλάχιστον 16 ετών) μεταξύ του θετού γονέα και του θετού τέκνου.
- Απαιτείται η συναίνεση του παιδιού (εάν είναι άνω των 12 ετών) ή η συναίνεση του κηδεμόνα στην περίπτωση μικρότερων παιδιών.
- Οι κανόνες υιοθεσίας επιτρέπουν την υιοθεσία ανηλίκων που δεν έχουν αποκτήσει πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα.
- Η συναίνεση των γονέων δηλώθηκε αυτοπροσώπως στο δικαστήριο. Η συναίνεση για την υιοθεσία μπορεί να ανακληθεί έως και τρεις μήνες από την ημέρα που δόθηκε (σε ορισμένες περιπτώσεις είναι δυνατή μεταγενέστερη ανάκληση). Δεν απαιτείται γονική συναίνεση όταν ο τόπος στον οποίο βρίσκεται ο γονέας είναι άγνωστος, εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις για τον περιορισμό της δικαιοπρακτικής ικανότητάς του, καθώς και όταν δεν ενδιαφέρεται για το παιδί ή όταν δικαστήριο έχει αφαιρέσει τα γονικά του δικαιώματα και υποχρεώσεις (μεταξύ των οποίων το δικαίωμα συναίνεσης στην υιοθεσία του παιδιού).
- Επιμέλεια παιδιών πριν από την υιοθεσία. Μόνο η επιμέλεια που βασίζεται σε δικαστική απόφαση μπορεί να ληφθεί υπόψη, οπότε στην περίπτωση αυτή το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την ανάθεση της επιμέλειας μόνο μετά την παρέλευση 3 μηνών από την ημέρα που συναίνεσε ο γονέας στην υιοθεσία. Το δικαστήριο αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού στον θετό γονέα πριν από την υιοθεσία μόνο αφού διενεργήσει έρευνα σχετικά με την αμοιβαία συμβατότητα του παιδιού και του θετού γονέα.
- Απόφαση του δικαστηρίου περί υιοθεσίας. Πέραν των ανωτέρω, το δικαστήριο πρέπει να εξακριβώσει αν η σχέση μεταξύ του θετού γονέα και του υιοθετούμενου συνιστά σχέση γονέα και τέκνου ή, τουλάχιστον, ότι υπάρχουν οι βάσεις για τη δημιουργία τέτοιας σχέσης. Η υιοθεσία του παιδιού πρέπει να εξυπηρετεί το συμφέρον του παιδιού.

Οι συνέπειες της υιοθεσίας είναι οι ακόλουθες:

- οι προϋπάρχουσες σχέσεις μεταξύ του παιδιού και της βιολογικής του οικογένειας λύνονται, ενώ δημιουργούνται νέες σχέσεις μεταξύ του θετού τέκνου και του θετού γονέα και των συγγενών τους. Σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου περί υιοθεσίας, ο θετός γονέας καταχωρίζεται στο ληξιαρχείο.
- Το θετό τέκνο αποκτά την ιδιότητα του τέκνου του θετού γονέα ή των θετών γονέων του· το θετό τέκνο και ο θετός γονέας ή οι θετοί γονείς έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη φυσική σχέση γονέα-τέκνου.
- Σε περίπτωση αλλαγής επωνύμου, το θετό τέκνο μπορεί να έχει σύνθετο επώνυμο.

Τελευταία επικαιροποίηση: 22/05/2024

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται το εκάστοτε κράτος μέλος. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες ή τα στοιχεία που περιλαμβάνονται ή για τα οποία γίνεται λόγος στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.